

lõppesid 1984.a., Eesti atlase viimased väliandmed koguti aga juba 1982.a., võib õigustatult pärida - mis on lahti meie linnuatlase väljaandmisega?

Kui arvestada, et Läti linnuatlasel on neli autorit pluss tiiteltoimetaja meie ainukoostaja vastu, võiksime oma atlast oodata alles 2002. aasta paiku. Nii lootusetu asi siiski pole. "Eesti Looduse" 1986.a. aprillinumbris kirjutas Olav Renno: linnuatlas läheb trükki! Nii lootusrikas pole aga asi ka olnud. Tegelikult anti käsikiri kirjastusele "Valgus" üle alles 12. novembril 1987.a. Järgnenud kaks aastat kirjastusepoolset toimetamistööd on muidugi pisut pikavõitu aeg. Toimetaja Jüri Metsari arvates ei edenenud töö kuigi ladusalt; vigu ja küsitavusi oli käsikirjas omajagu ning seda hoolimata eelnevast läbivaatamisest mitme-setme retsenseerijagi poolt (nende hulgas, häbi-häbi, ka allakirjutanu).

Igatahes on asjad nüüd niikaugel, et 1989.a. lõpupäevil anti käsikiri lõpuks trükikotta. Millal tegelik trükkimine algab ja ühele poole saab, ei sõandanud küsida; vaevalt küll praegu täpselt vastatagi osataks. Lootkem siis edasi vanasõnale "Kaua tehtud - kaunikene". Kirjastuses arvatigi, et raamat tuleb päris esinduslik: ümbrispaberiga ja puha.

Kirjastuses käis Eerik L e i b a k

PÄÄSUKESTE PESITSUSJÄRGSETEST ÖÖBIMISKOGUMITEST

ROOSTIKUS

On the Post-breeding Roosting Assemblies of Hirundinidae in Reed-beds

Mati K o s e

Aastatel 1984-88 uuriti kaht pääsukeste ööbimiskogumit, mis asusid Häädemeeste asula ja Pikla neeme rannikul (Pärnumaa). Meetoditest kasutati nii vaatlust kui võrgupüüki. Tähtsamad tulemused on järgmised:

1. Ööbimiskogum tekib tavaliselt juuli viimasel dekaadil, ööbijate arvukus saavutab haripunkti enamasti augusti esimesel dekaadil ja kogum laguneb reeglina augusti lõpuks. Erandlik oli 1988. aasta, mil see kõik toimus tavalisest hiljem.

2. Ööbimiskogumite suurus sõltub ilmastikutingimustest. Kui õhurõhk on kõrgem, on ka ööbijate arvukus suurem ($r = 0.39$). Positiivselt mõjub arvukusele ka õhutemperatuur ($r = 0.32$). Samal ajal tugevama tuulega on ööbimiskogumid väiksemad ($r = -0.35$); negatiivselt mõjub ka suhteline õhuniiskus ($r = -0.15$).

3. Pääsukeste ööbima mineku aeg kõikus vahemikus 15 minutit enne ja 27 minutit peale päikese loojangut (keskmiselt 10 min. peale loojangut).

4. Ööbimispaigad roostikes võib jagada esmasteks ja teisesteks. Sellele vastavalt on erinev ka ööbima mineku taktika: kas laskumine kõrgemalt ühtlase parvena roostiku siseossa või madalalt üksikute gruppidega roostiku servaala-dele.

5. Ööbimiskogumit moodustavate liikide - suitsu- ja kaldapääsukese arvulise vahekorra uurimisel selgus, et kaldapääsukese osakaal ööbimiskogumist püütud pääsukeste hulgas oli suurim ööbimisperioodi alguses, langedes kogumi eksisteerimise lõpuks miinimumini. See on seletuv mainitud liigi varasema sügisrändega, võrreldes suitsupääsukesega.

6. Suitsupääsukese püütud isenditest olid kõigi aastate kohta kokku 83.5 % noorlinnud ja 16.5 % vanalinnud. Üksikutel aastatel erines see suhe tunduvalt, mis paistis tulenevat ümberkaudsete asurkondade pesitsusedukusest antud aastal. Isalinde oli püütud vanalindude seas ligikaudu võrdselt emalindudega (vastavalt 52.8 % ja 47.2 %; $n = 511$).

7. Ööbimiskogumite tekkimise peapõhjuseks loeb autor rannikuroostike (veelähedase biotoobi) mikroklimaatilisi iseärasusi, milledest on tingitud putukate õhtune hilisem lendlusaktiivsus. Õhtune soodne toitumisvõimalus meelitab kohale hulgaliselt pääsukesi. Selline lisatoitumine võimaldab

neil luua varuainete näol reservi, mis on vajalik sügisel sagedaste toidunappuse perioodide üleelamiseks. Ühtlasi saab roostik kui sobiv biotoop ööbimispaigaks selle ümbruses toitud pääsukestele.

Siiras tänu Agu Leivitsale töö juhendamise eest.

TÄHELEPANU LINNUSULGEDELE Attention to Bird Feathers

Raivo M ä n d

Läinud suvel külastas Eestit saksa linnuteadlane Wolf-Dieter Busching, kelle praeguseks põhitöoks on mitmekoitelise Euroopa lindude sulgede ja sulestike määraja koostamine. Dr. Busching on välja tootanud originaalse metoodika linnusulestike kollektsiooni koostamiseks. Loodetavasti ilmub tema pikem artikkel selle kohta lähemas tulevikus "Eesti Looduses". Saksa teadlane oli väga huvitatud edasistestki kontaktidest eesti linnuvaatlejatega ja soovis propageerida linnusulgedega kogumist siinmail. Muuseas oli W.-D. Buschingul üks talle huvipakkuvaid kohtumisi Tartu koolipoisi Asko Lohmusega, kellel on juba soetatud päris huvitav sulgede kogu.

Sulgede hea tundmine võimaldab lahendada paljusid ornitoloogilisi probleeme. Näiteks on võimalik teostada mingi haruldase liigi esinemist või pesitsemist vaatlusalal, uurida kulliliste ja kakuliste toitumist nende einejäänuste alusel, teha taksoonoomilisi analüüse, selgitada labirandajate sulgimisstaadiumi jne. Linnusuled on ka väärtuslik infoallikas mingi piirkonna keemilise saastatuse hindamiseks.

Selleks, et leitud linnusule liigilist kuuluvust kindlaks määrata, on hädavajalikud võrdluskollektsioonid. Tänapäeval ei ole linnunahkade massiline kogumine eetilistel ja looduskaitsetel põhjustel enam mõeldav. Pealegi ei ole muuseumides olemasolevad nahkade kogud sulgede detailuuringuteks koige sobivad. Tihti tuleb äga ette linde, kes on saanud surma autoga kokkupõrkel, traatides või külmunud; üksikuid sulgi või sulepartiiisid leidub loomulikult roovlindude ja -loomade saagilahkamispaikades ning sulgimisaladel. Koiki neid sulgi on võimalik kasutada võrdluskollektsiooni koostamiseks.

Sulestike kollektsiooni loomisega on nüüd hakanud tegelema ka Tartu Ülikooli zooloogiamuseum. Selleparast "Hirundo" lugejatele teadmiseks: kui juhtute leidma hukkunud linnu, kes kuulub vähearvukate või haruldaste kilda, siis oleks hea see võimaluse korral toimetada TÜ zooloogiamuseumi (Tartu, Vanemuise 46). Sealtsamast ning samuti ZBI ornitoloogilaborist (Tartu, Vanemuise 21) on võimalik lähemat infot saada ka neil, kes on huvitatud isikliku kollektsiooni loomisest. Tuleb äga kohe mõelda, et suuremat kasu kui väikesed erakogud annavad teadusele ühiste jõududega loodud täiuslikud kollektsioonid muuseumides.

Muidugi on iga leitud linnu puhul vaja hoolikalt üles märkida, kust, kelle poolt, millal ja mis tingimustel on isend leitud.

Sulgede kui määramistunnuste peale tasub senisest rohkem mõelda ka neil linnuvaatlejail, kellel tuleb tegemist teha haruldaste või välitingimustes raskesti määratavate liikidega. Sageli piisab vaidlusaluse küsimuse lahendamiseks paari hoo- või tuursuse näitamisest spetsialistile. Vajaduse korral on alati võimalik "probleemaatilisi" sulgi saada ka piiri taha ekspertiisi.

Niisiis - rohkem tähelepanu linnusulgedele!